

Fellendülőben a világkereskedelem?

Kiss Judit

2008 közepe és 2009 első negyedéve között a külkereskedelem igen sok ország esetében 30-50 százalékos mértékben csökkent. S habár 2009 második negyedében már némileg emelkedett a forgalom, összességében 2009 folyamán a világkereskedelem volumene 13 százalékkal csökkent, és 20 százalékponttal volt a 2004 és 2007 közötti 8,6 százalékos növekedési átlag alatt. A második világháború óta most fordult először elő, hogy a világ árukereskedelme abszolút értékben is csökkent. A világkereskedelem ilyen mérvű zsugorodásának veszteségét a 2008 és 2010 közötti időszakra ötbillió dollárra, vagyis a világ összesített GDP-je nyolc százalékára teszi az ENSZ által kiadott *World Economic Situation and Prospects 2010* című tanulmány. Ugyanezen forrás előrejelzése szerint 2010-re akár ötszázalékos világkereskedelem-bővülés is várható, amennyiben a világtermelés 2,4 százalékkal emelkedik. Ezzel helyreállna az a korszakos trend, hogy a világkereskedelem több mint kétszer olyan gyorsan bővül, mint a világ kibocsátása.

Mind a világkereskedelem szűkülésének, mind a jövőbeli bővülésének legfőbb tényezőit egyrészt a reálgazdasági folyamatok, másrészt a gazdaságpolitikai, s ezen belül a kereskedelempolitikai intézkedések határozzák meg.

(a) A válság éveiben a világ GDP-jének csökkenése az importkereslet visszaesését okozta alapvetően a jövedelmek értékvesztésén keresztül, ami a piacok szűkülésének révén vezetett az export volumenének apadásához, elsősorban a feldolgozóipar területén, ezen termékek magas jövedelemelaszticitása miatt. 2008-ban a fejlett országok kereslete 0,5 százalékra csökkent a 2004 és 2007 közötti évi 2,7 százalékos növekedésről. 2009-ben a fejlett országok GDP-je 3,5 százalékkal csökkent, aminek eredőjeként importkeresletük 12 százalékkal esett vissza. A fejlődő országok gaz-

dasági növekedési üteme (Kelet-Ázsia nélkül) hat százalékponttal csökkent, importkeresletük pedig 17 százalékkal. Az importkereslet mérséklődése elsősorban a késztermékeexportra specializálódott országokat (Indonézia, Japán, Tajvan) érintette, illetve az *input*- és nyersanyag-beszállítóikat.

Az importkereslet szűkülése okozta exportvolumen-csökkenés mellett egyes országok exportbevételeit nagymértékben csökkentette, hogy az olaj és egyéb nyerstermékek ára zuhant a termelés és a kereslet visszaesése következtében. 2009 elejére az olajárak a 2008-as csúcshoz képest 70 százalékkal csökkentek, majd 2009 novemberére 80 dollár/barrelre emelkedtek (ami még mindig 45 százalékkal a korábbi csúcs alatt van). Az ásványkincsek árai még ettől is meredekebben estek. A mezőgazdasági termékek árszínvonala egészen 2009 első negyedévéig süllyedt, utána nőni kezdett. 2010-re további jelentősebb árnövekedést nem prognosztizálnak, elsősorban a kereslet lassú emelkedése miatt. Ugyanakkor a volatilitás továbbra is jellemző marad.

(b) A kereskedelem zsugorodását 2009-ben az is felgyorsította, hogy a finanszírozási és hitelhez jutási nehézségek a kereskedelem terén is éreztették hatásukat, mindenekelőtt az exporthitelek és az egyéb kereskedelemfinanszírozó konstrukciók beszűkülése, illetve a hitelek drágulása révén.

(c) A nyerstermék-árcsökkenés következtében az élelmiszer- és energiaimportőr országok (a legtöbb fejlett ország, a kelet- és dél-ázsiai országok, néhány afrikai ország) cserearányjavulást értek el, míg a nyerstermék- és energiaexportőröket (közel-keleti országok) jelentős negatív ársokk érte. Az árveszteség nagysága akár az illető ország GDP-jének tíz százalékát is elérte.

(d) A kereskedelmi válság pozitív, habár időleges hatása, hogy igen sok ország esetében javult a kereskedelmi, illetve a folyó fizetési mérleg részben az exportvolumen-csökkenést meghaladó importcsökkenés, részben a *terms-of-trade* javulása következtében. 2009-re a világ összesített folyó fizetési mérlegének hiánya a GDP (*world domestic product*) 3,9 százaléka csökkent a 2008-as 5,9 százalékról, s 2011-re is csupán 4,1 százalékra való növekedést várnak.

A globális egyensúlytalanságok alakulásában egyrészt az USA, másrészt Kína játszik meghatározó szerepet. Az USA esetében a folyó fizetési mérleg hiányára egyrészt a nem olajkereskedelem korábbiaknál kedvezőbb alakulása hatott kedvezően, másrészt a háztartások megtakarításainak növekedése. A kínai többlet csökkenése részben a világkereskedelem szűkülésének, részben a kínai pénzügyi csomagnak tudható be, amely importösztönző hatással járt.

Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a 2009 végére csökkenő egyensúlytalanságokat a recesszió által kikényszerített intézkedések s nem a strukturális átalakulás eredményezte, vagyis a konjunktúra élénkülésével számolni kell a korábbi egyensúlytalanságok újbóli megjelenésével. Ha az Egyesült Államokban a háztartások megtakarításai csökkenni kezdenek, s a közsféra kiadásait nem sikerül visszafogni, ráadásul az olajár is emelkedik, akkor a folyó fizetési mérleg deficitje ismét növekedni fog. Kína esetében a kérdés az, hogy mennyiben sikerül a belső keresletet élénkíteni, s elkerülni azt, hogy a világgazdaság és -kereskedelem élénkülése ne vezessen a kereskedelmi mérleg többletének emelkedéséhez. Eddigél a pénzügyi ösztönző csomagok többsége az infrastruktúra fejlesztésére irányult. Amennyiben azonban a jövőben az ország export-versenyképessége növelésére irányul, akkor elkerülhetetlen a kínai kereskedelmimérleg-többlet további emelkedése.

A Világbank előrejelzése szerint középtávon a világméretű egyensúlytalanságok további csökkenésére lehet számítani. 2011-re Kína esetében a folyó fizetési mérleg többlete a GDP 5,6 százalékát kitevő 2009-es értékről négy százalékra csökkenne, míg az USA esetében a hiány csak kismértékben nőne, a 2009-es 2,9 százalékról 2011-re 3,1 százalékra emelkedne.

(e) A válság idején a világkereskedelem alakulását az egyes országokban végbement reálgazdasági folyamatok mellett nagyban meghatározta a nemzetközi tőkeforgalom, s ezen belül is a közvetlen külföldi befektetések (FDI)

alakulása, hiszen ismeretes, hogy ezen tőkebefektetési formának milyen jelentős kereskedelemgeneráló hatása van. Amennyiben a tőkeforgalom lelassul, illetve jelentős mértékben visszaesik, akkor ennek közvetlen hatása van a világkereskedelem alakulására. Ténylegesen ez történt 2009-ben.

A beáramló külföldi tőke mennyisége 2009-re közel negyven százalékkal, 1039 milliárd dollárra csökkent a megelőző év 1697 milliárd dollárjáról, ami részben azzal is magyarázható, hogy a tőkeberuházások egy jelentős része a reinvesztált jövedelemből (profitból) ered, s mivel ezek mennyisége jelentősen csökkent a válság hatására, így az FDI beáramlása is esett. A másik magyarázó tényező, a határokon átviló M&A (fúziók és felvásárlások) számának jelentős visszaesése, elsősorban a feldolgozóipar és a szolgáltatások területén. Míg 2008 első tíz hónapjában 571,4 milliárd dollárnyit tett ki az M&A értéke, addig 2009 első tíz hónapjában csak 204,4 milliárd dollárt, vagyis 64,2 százalékos csökkenést mutatott, mivel egyre kevésbé lehetett ezen műveleteket banki forrásokból, illetve például az SWF-k (*sovereign wealth fund*) és egyéb magánalapok által finanszírozni.

A legerőteljesebb FDI-beáramlás-csökkenés a fejlett országok esetében, s ezen belül is az USA irányába következett be. Továbbra is az FDI-beáramlás kedvelt területe maradt Kelet-, Dél- és Délkelet-Ázsia. Ami az ágazati struktúrát illeti, a legerőteljesebb csökkenés a konjunktúraérzékeny feldolgozóipar (autóipar, közlekedésszükség- gyártás, vegyi termékek) területén volt, míg a kevésbé jövedelemérzékeny élelmiszer- és gyógyszeripar kevésbé volt érintett az FDI-beáramlás csökkenése által.

Ami a jövőt illeti, az UNCTAD előrejelzése szerint 2010-re már valamelyest növekszik az FDI-beáramlás, 2011-re pedig 1800 milliárd dollárra emelkedik, elérve a 2008-as szintet.

(f) A fent említett tényezőkön túl mind az egyes országok kereskedelempolitikájának, mind a világkereskedelem szabályozásának szintén hatása van a világkereskedelem alakulására.

Kétségtelen tény, hogy a WTO dohai fordulójának mielőbbi befejezése pozitív hatással lenne a válságból való kilábalásra. Az ENSZ becslése szerint a forduló 2010-ig történő lezárásának jóléti hatása 150 milliárd dollár lenne. Habár ez csupán 5,7 százaléka a 2633 milliárd dollárnyi pénzügyi ösztönző csomagoknak, mégis jelentős szerepet játszhatna az

újprotekciónizmus kialakulásának megelőzésében. Kérdés, hogy sikerül-e a tárgyalásokat visszaterelni az eredeti mederbe, vagyis a fejlődés kérdéseit előtérbe helyező napirendhez, a fejlődő országok speciális és differenciált kezelésének kérdéséhez, vagy megrekednek a tárgyalások a védintézkedések körüli vitánál, és ismét felerősödik a bilaterális kereskedelmi megállapodásokba való menekülés.

Az előzetes várakozásokkal ellentétben a pénzügyi és gazdasági válság kezelésekor csak kismértékben nyúltak a kormányok radikális protekciónista intézkedésekhez. Ilyen jellegű tevékenységük elsősorban a hazai gazdaság, termelés, piac megerősítésére és preferálására irányult. Legfőbb eszközei az egyes iparágaknak, vállalatoknak nyújtott mentőcsomagok, közvetlen állami támogatások, a hazai termék/termelő/beruházó preferálása volt. Ez utóbbi az import csökkenéséhez és a világkereskedelem zsugorodásához vezetett. Ráadásul ezen eszközök alkalmazása torzítja a versenyt és akadályozza a *fair trade* folytatását. Ez elsősorban a fejlődő országokat sújtja, akik pénzügyi eszközök hiányában nem tudják ugyan ezen praktikákat alkalmazni.

A fenti indirekt kereskedelmi intézkedések mellett természetesen a válság idején az egyes országok direkt kereskedelemkorlátozó intézkedéseket is bevezettek, mint például a vámok emelése vagy a különböző nem tarifális eszközök alkalmazása: például szigorúbb importengedélyezés (az acél esetében), védintézkedések, illetve antidömping intézkedések. Ráadásul egyes országok protekciónista gyakorlata másokat is hasonló intézkedésekre sarkall, s így a válságot csak súlyosbító mértékűt ölthet a protekciónizmus. A jó hír, hogy a WTO szerint 2009 szeptembere és 2010 februárja között jóval kevesebb importkorlátozó intézkedést vezettek be, mint 2008 októbere és 2009 szeptembere között.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu honlapról